

ство за лечение на белодробно болните във Велико Търново. Отделно, той учредява дарителски фонд от 300 хил. лв., като 200 хил. лв. от тях дарява на държавната болница, а останалите разпределя на читалище „Надежда“, на Туристическо дружество „Трапезица“ във Велико Търново и на дружество „Развитие“ във Враца. Санаториумът за белодробно болни с 40 места е открит на 1 септември 1937 г. Семейството на д-р Трейман се включва в грижите за болните, а тези, за които леглата не достигат, са посещавани по домовете лично от лекаря генерал.

След 9.IX.1944 г. д-р Трейман е арестуван от органите на НКВД, които издирват белогвардейци в България, и по време на разпитите се самоубива. Неговите наследници поемат дълговете за строителството на санаториума, който по-късно е национализиран.

След 10 ноември 1989 г. наследниците на д-р Трейман не предявяват искания за връщане на болницата, а само пожелават тя да носи името на дядо им.

През 1998 г. с Решение № 803 на Общинския съвет във Велико Търново основаната от д-р Фьодор Трейман болница официално получава неговото име.

21.2. Терорът срещу първите граждани на Елена¹⁰¹⁹

След 9 септември 1944 г. Държавна сигурност, съгласувано с БКП на местно ниво, въдворява в концлагери много от видните граждани на Елена:

– Христо Йордан Калев – свещеник при храм „Успение на Пр. Богородица“ и дългогодишен сътрудник на Музея на Възраждането „Иларион Макариополски“, завършил Духовна семинария и богословие в Софийския университет.

– Мария Петкова Разсуканова, съпруга на полковник Иван Разсуканов, дъщеря на един от първите български геодезисти Петко Арnaudов от Елена. Тя е арестувана през 1956 г. и прекарва без присъда осем месеца в концлагер.

– Йордан Иванов Антонов-Апогея, който при чистката във Висшите учебни заведения е изключен и е въдворен в ТВО заради политическите си убеждения.

¹⁰¹⁹ По материали, предоставени специално за настоящата книга от професор Панайот Панайотов – Нов български университет, представител на известния род Панайотови от Елена.

– Радню-Рашо Йорданов Градинаров – главен редактор на в. „Роден зов“, издаван в Елена.

– Иван Кючуков – агроном и собственик на разсадник в Елена.

– Петко Василев – предприемач и собственик на три товарни камиона и един автобус.

– Симеон Патев от с. Константин, Еленско. Носител на ордени „За храброст“ и германски кръст като герой от войните. Учител в с. Константин и депутат в XXIII Народно събрание. От 1939 г. е помощник-кмет на столицата. Награден е от царя с орден „Александър Невски“ – I ст. с корона. Семейството му е изселено от София, в дома му се настаняват хората на новата власт, а той е концлагерист в Белене повече от две години.

– Бившите царски офицери Петър Калчев и Христо Миевски, а офицерът Никола Кисъв се самоубива, за да не бъде арестуван и пратен в ТВО.

– Строителният инженер Петър Попниколов от Елена, комендант на София и шеф на канцелария в Народното събрание, умира в ТВО „Белене“ през 1951 г. Дотогава близките му нямат сведения за него¹⁰²⁰.

– Страхил Развигоров, син на легендарния войвода Мише Развигоров от Щип. В периода 1928–1932 г. той е член на ЦК на ВМРО, а след 1934 г. е адвокат в Елена. Арестуван е през м. юни 1946 г. и от края на 1947 г. е в неизвестност за близките си, които след години узнават, че „след престой в Дирекцията на милицията на Лъвов мост в София е изпратен в лагер „Областно управление 31“ в Плевен и е починал през 1948 г. в лагер край Пазарджик“¹⁰²¹.

В ТВО „Белене“ са въдворени и Христо Чернев, адвокат; Стефан Калчев, Петьо Мутафов и др.

Не е пощаден и Николай Димитров Панайотов, търговец, обект на Държавна сигурност по отчетно дело № 2830. Предложението за въдворяването му е написано от Йордан Иванов Кирчев. Арестуван е на 5 срещу 6 януари 1949 г., като по време на задържането получава травма на черепа, вследствие на което цял живот страда от епилептични припадъци. Няколко месеца е в мина „Николаево“, а след това е лагерист в ТВО „Белене“. Освободен е на 1.V.1951 г., а четири години по-късно му е открито наблюдателно дело в Държавна сигурност¹⁰²².

¹⁰²⁰ Панайотова, Мария. Личен архив. Смъртен акт № 48 от 15.VI.1951 г., гр. Белене.

¹⁰²¹ Развигоров, Михаил. Развигорови – обречени на свободата. София, 2015, с. 65.

¹⁰²² Панайотова, Мария. Личен архив.

Въдворен в ТВО е и Йордан Панайотов Панайотов, търговец, в чието досие е написано, че през 1923 г. е участвал в потушаването на септемврийското въстание (тогава той е 13-годишен). Оттук нататък клеймото „враг на народа“ се поставя и на неговите роднини, както и на племенника му Панайот Петров Панайотов, в чиято характеристика е написано: „Чичо му е въдворяван в ТВО заради противонародна дейност“.

Константин Михайлов Константинов е въдворен за няколко години в Белене, защото е бил юрист в Дирекцията на криминалната полиция преди „Девети“. Забранено му е да живее в София и след концлагера се заселва в Елена, родния град на баща му. Преподава цигулка и е директор на Детската музикална школа. Едва когато концлагерите в България са закрити, му е разрешено да се завърне в столицата.

За вражеска дейност е осъден и д-р Константин Енрико де Мео, който след въдворяването му в ТВО „Белене“ и Шуменския затвор принудително е заселен в Елена и дълги години остава в града. По същия начин се развива животът и на фелдшера Димитър Лефтеров Димитров, който получава доживотна присъда и е вкаран във Варненския затвор. С амнистия след пет години е освободен. Установява се в Елена, където работи като санитарен инспектор.

За народен враг е обявен офицерът Симеон Николов Кожухаров от Елена, завършил Военното училище в София. Служи във военния гарнизон в Търговище, а през Втората световна война е командир на артилерийски взвод и е награден с орден „За храброст“. „Наградата му“ от Седми състав на Варненския областен съд – Търговище, е доживотен затвор¹⁰²³. Прекарва седем години в Шуменския затвор, в мини „Бобов дол“, в затвора в Пазарджик и на други места, след което е помилван. Симеон Кожухаров не се примирява с присъдата си, завежда дело и през 1963 г. Софийският градски съд – наказателна колегия, го реабилитира.

Собственикът на мебелна фабрика „Елба“ в Елена, индустриалецът Петко Йорданов Узунов, е арестуван веднага след 9 септември 1944 г. и е освободен след три месеца, напълно променен, без изобщо да сподели, каквото и да било с близките си относно неговия арест. По време на ареста фирмата му е трансформирана в ООД с Популярна банка (доминирана от комунистите). Учредителните документи са написани на машина, като за съществените данни е оставено място и те са написани ръчно от Петко Узунов по време на задържането му¹⁰²⁴.

¹⁰²³ НОХД № 1/1945 г. от 23.ІІІ.1945 г., Личен архив на Христо Кожухаров.

¹⁰²⁴ Узунов, Петко. Личен архив.

Народният представител Костадин Горбанов

Костадин Стефанов Горбанов (1900, с. Тодювци, Еленско)¹⁰²⁵ е един от лидерите на БЗНС и на Обединената антикомунистическа опозиция в Търновския край. Народен представител в VI ВНС. През 1947 г. изборът му за народен представител е касиран и депутатският му имунитет е снет заедно с този на още 22 народни представители.

В деня, в който се обявява против смъртната присъда на Никола Петков, е интерниран последователно в ТВО „Богданов дол“ и ТВО „Ножарево“ до 1951 г., след което е осъден за контрареволуционна дейност на 20 г. затвор и конфискация на цялото имущество. През 1952 г. умира в затвора в Шумен, където пребивава в една килия заедно с Атанас Буров.

Кметът Христо Костов¹⁰²⁶

В десетилетието преди комунистическия преврат Христо Костов от Елена е изпълнител на повечето от завещанията, направени в града. Много странно звучи днес, че човекът, на когото са давали доверието си авторите на завещания, е бил и кмет на града по същото време.

Христо Костов завършва право в Софийския университет и финанси и търговия в Свободния университет. Изпълнителен директор на тютюневата фабрика в София (1924–1932), после е адвокат във Велико Търново. В периода 1934–1944 г. е кмет на Елена, през 1941 г. като запасен офицер е командирован за кмет на Велес, Македония, а през 1942 г. е зам.-кмет на Скопие.

След 9 септември 1944 г. е отстранен от кметския пост, имуществото му, без семейната къща, е отнето и по-късно е вкаран в концлагера на остров Персин. Независимо от огорченията, които получава от новата власт, преди смъртта си завещава цялото си имущество на община Велико Търново (етаж от семейна къща, богата библиотека, скъпи вещи и скъпоценности), което една година след смъртта му е продадено на търг!

Директорът на гимназията Стефан Кръстев

Директорът на смесената гимназия „Иларион Макариополски“ Стефан Петров Кръстев (бай Стефчо)¹⁰²⁷ е безусловен авторитет в Елена.

¹⁰²⁵ Костадин Горбанов. Източник: bg.wikipedia.org.

¹⁰²⁶ Личен архив на проф. Панайот Панайотов – Нов български университет.

¹⁰²⁷ Кръстев, Стефан. Гаганица. Велико Търново, Ивис, 2017.

Завършва Висшето техническо училище в Дрезден и химия в Софийския университет, където е ученик на проф. Иван Странски, проф. Димитър Баларев, проф. Георги Бончев. Ръководи химическата лаборатория в Държавната печатница и Средното полиграфско училище при печатницата. Редактор на списание „Български печат“ и сътрудник във вестник „Мисъл“ и в периодичните издания „Наука и живот“ и „Химия и индустрия“. По-късно работи във вестник „Независимост“, химик в пивоварна „Прошек“, в мина „Злата“, Трънско, и в „Електрометал“, София.

На 5 март 1953 г. по анонимен сигнал е арестуван и под строга охрана е изпратен на следствените органи на ГПУ по подозрение, че е вербуван от Гестапо в студентските години в Германия (по това време Гестапо не съществува!) и е дълбоко законспириран фашистки агент. Прекарал шест месеца в затвора без обвинение, той се завръща в Елена с напълно побеляла коса, но място за него в гимназията вече няма. Назначен е в началното училище на махала Хъневци, чийто директор е един от местните дърводелци, с пролетарски произход, който се смилява да го приеме на работа, но при условие да води занятия до последния учебен час, който приключва петнадесет минути след заминаването на последния автобус за града!¹⁰²⁸

Генерал Янаки Кисъов

Янаки Кисъов издига българската криминалистика на европейско ниво. В годините преди „Девети“ е наричан „страшилището за криминалния престъпен свят“ и е не по-малко популярен от Никола Гешев. Роден е в Елена, в учителско семейство. Завършва ШЗО и право в Софийския университет, след което специализира в Германия. Награждаван е с ордени и медали за участието му във войните, включително с възпоменателен медал със зелена лента от Балканската война, когато е едва 15-годишен доброволец.

От 1932 г. е началник на Следственото отделение при Дирекция на полицията – отдел „Криминален“, а през 1937 г. става началник на криминалната полиция. Същата година на среща на международната криминална полиция е избран за член на Управителния ѝ съвет. През 1941 г. е повишен в чин генерал от полицията.

Поради огромния си опит и безукорно име остава началник на криминалната полиция и след 9 септември 1944 г. и получава званието генерал-майор от армията.

¹⁰²⁸ Терзиев, Константин. Един епизод от живота на бай Стефчо. – Вж: Кръстев, Стефан. Гаганица, с. 142.

През 1947 г. под натиска на Георги Димитров за прочистване на МВР от старите кадри е свален от поста. През 1984 г. Антон Югов признава:

„Когато на Девети септември видях безпомощността на народните борци за битка с криминалната престъпност, разпоредих да оставят на работа старите, некомпрометиран с политика кадри. Навремето Стамболийски, който също пусна от затворите криминалните и в полицията настани свои хора, скоро проплака от развихрилия се бандитизъм. Искях да запазя контингента, но през 1947 година натискът, особено от страна на Георги Димитров, беше толкова неистов, че отстъпих и трябваше да се прочисти милицията от старите кадри. Новите, според Димитров, били натрупали вече достатъчен опит и знания и можели без царските елементи да се справят с престъпността...“¹⁰²⁹

Антон Югов му възлага да напише учебник по криминалистика, в който да сподели своя опит. За целта са му предоставени и необходимите документи. На следващата година е изселен от София в Елена. Две години е наблюдаван от органите на ДС и през 1950 г., без присъда, само с протокол, е въдворен в концлагера в Белене. Част от основанията за въдворяването са документите, въз основа на които той пише учебника по криминалистика. Освободен е през 1953 г., без пенсия и без право на работа. Почива на 26 юли 1976 г. в София.

21.3. Горна Оряховица – „народният съд“ и децата на бившите хора

„Ефективността“ на „народния съд“ в Горна Оряховица е измежду най-високите в страната. Той изправя на подсъдимата скамейка 327 души, от които осъжда на смърт – 121 души (екзекутирани са 85 души) и оправдава само дванадесет от подсъдимите¹⁰³⁰. Но комунистите в Горна Оряховица не се задоволяват с тези присъди. Семействата на избитите и репресираните дълго време остават под наблюдението на Държавна сигурност.

¹⁰²⁹ Цветанов, Борис. Български полицаи, родом от Елена, смайва Интерпол. // Борба, № 115, 19 юни 2015.

¹⁰³⁰ На доживотен затвор са осъдени 45 души; на 15 г. строг тъмничен затвор – 25; на 10 г. – 15; на 5 г. – 48, и останалите на различни срокове. – В: ЦДА, ф. 250, оп. 1, а.е. 70, л. 44–46, извадки от сведенията на главния народен обвинител Георги Петров за присъдите на народния съд до ЦК на БРП(к), 3 юли 1945 г.